

Tomaszewski, Jerzy

"Volyňšti Češi v protifašistickém zápase", Jaroslav Vaculík, Praha 1987 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 79/2, 412-413

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

resujące i poznawcze, Stanów Zjednoczonych Ameryki. W książce ukazane zostały dzieje pojęcia „renesans” od końca XVIII wieku. Autor omawia wpływ literatury i myśli filozoficznej na szerzenie się nowych gustów, reperkusje manifestów i programowych publikacji-wzorników. Oddaje również obraz pochodzenia neorenesansu, zwanego początkowo „stylem włoskim”, przez dziesięciolecia i poszczególne kraje. Począwszy od „włoskich willi” hanowerskiej Anglii i pałaców Francji lat napoleońskich i Restauracji, Europę jęły zapełniać „florenckie” rezydencje i gmachy publiczne. Proces ten pogłębił się w drugiej połowie stulecia, znamienne jednak, iż kierunek ten doznał wielu przemian. W miejsce italianizmu, pojawiła się swojskość, rodowitość. Giętkość i elastyczność formalna i programowa neorenesansu pozwoliła na przysposobienie go zarówno przez ultramontanów, jak i protestantów. Za własny miała go Francja II Cesarstwa, wilhelmińskie Niemcy i ich bogacząca się burżuazja, a także odradzające się, zjednoczone Włochy. Zdomował się w cesarskim Wiedniu oraz w rozrastającym się dynamicznie odległym Nowym Jorku.

W konkluzji Zagórniak nazywa neorenesans „międzynarodowym stylem dziewiętnastowiecznej burżuazji oraz instytucji rozwijających się w nowoczesnym, liberalnym i kulturalnym społeczeństwie”, upatrując w tym jedną z najistotniejszych przyczyn wielkiej jego popularności w zeszłowiecznej sztuce, zwłaszcza architekturze.

Książka wykonana „techniką komputerową” zawiera bogatą bibliografię obcojęzyczną, indeks osobowy i 58 ilustracji na wkładce. Pewnym mankamentem jest całkowite wyizolowanie tych ilustracji z tekstu, co pogłębione zostało brakiem podpisów pod zdjęciami. W miejscu opisów znajdują się tylko kolejne numery, wyjaśnione w spisie ilustracji.

Omawiana pozycja stanowi interesującą próbę prezentacji nowego, dziewiętnastowiecznego podejścia do sztuki i jej miejsca w życiu społeczeństw tych czasów. Jednocześnie jest kolejnym krokiem na drodze ku pełnemu poznaniu od niedawna dopiero nobilitowanej sztuki historyzmu.

B. K

Jaroslav Vaculík, *Volyňští Češi v protifašistickém zápase* (Český svaz protifašistických bojovníků), Praha 1987, s. 88, 1 nlb.

We wstępie do tej książki autor skromnie stwierdza, że „celem publikacji jest zebranie dotychczasowych materiałów, znajdujących się w rozmaitych miejscach i przedstawienie pierwszego, całościowego spojrzenia na działalność antyfaszystowską mniejszości czeskiej na Wołyniu”. W rzeczywistości obejmuje ona większy zakres zagadnień, a także nie ogranicza się do wykorzystania książek i artykułów. We wstępnym rozdziale J. Vaculík zarysował dzieje Czechów wołyńskich od początku ich osadnictwa do 1939 r., następnie przedstawił ich losy podczas II wojny światowej, a w rozdziale końcowym omówił powrót do ojczyzny oraz problemy związane z osadnictwem. W wielu fragmentach — zwłaszcza w rozdziale ostatnim — wykorzystał źródła archiwalne. Dzięki temu książka jest pożytecznym przyczynkiem do dziejów czeskich w XX w., a nie tylko kompilacją znanych już informacji.

Najslabiej wypadł rozdział pierwszy. Autor ograniczył się do wykorzystania — niezbyt bogatej — literatury przedmiotu w języku czeskim, natomiast niemal całkowicie pominął publikacje polskie, choć przed 1939 r. ukazało się parę interesujących publikacji dotyczących Czechów wołyńskich.

W rozdziałach poświęconych okresowi II wojny światowej, w założeniu autorskim najważniejszych, na uwagę zasługuje ukazanie antyhitlerowskiej walki społeczności czeskiej. Na plan pierwszy wysuwają się dzieje konspiracyjne organizacji „Blaník”, a także udział Czechów wołyńskich w armii radzieckiej i w szeregach korpusu czechosłowackiego gen. Ludvíka Svobody. Czytelnika polskiego zainteresują zaś informacje o współdziałaniu Czechów z konspiracją polską.

Natomiast nader pobieżnie przedstawił J. Vaculík okres od 17 września 1939 r. do czerwca 1941 r., pomijając niektóre istotne kwestie. Tak więc dopiero ze wzmianki na s. 36 można się domyślać faktu deportacji niektórych mieszkańców osad czeskich do wschodnich regionów ZSRR, zaś z uwagi na s. 78 — dotyczącej postaw reemigrantów z Czechosłowacji po 1948 r. — wnioskować o konfliktach, związanych z procesem kolektywizacji w 1940 r.

Bardzo interesujący jest opis osadnictwa w Czechosłowacji po 1945 r. żołnierzy, którzy przyszedli z armią gen. Svobody, a także repatriacji pozostałych Czechów wołyńskich oraz ich integracji w Republice. Autor zwraca uwagę zarówno na osiągnięcia, jak i konflikty, krytycznie oceniając niektóre elementy polityki czechosłowackiej administracji. Ograniczone rozmiary książki nie pozwoliły na rozwinięcie tych rozważań, lecz nawet w tak skrótowej formie czytelnik łatwo dostrzeże złożoność problemów repatriacji oraz zagospodarowania terenów, z których wysiedlono Niemców.

W całości książka zasługuje na uwagę badaczy dziejów najnowszych, aczkolwiek dotyczy stosunkowo mało licznego środowiska. Nieprzyjemnym zgrzytem jest jednak forma polemiki z książką wybitnego czeskiego historyka Jana Křena, o oczywistym pozanaukowym podtekście. Nie przesądzając kto ma rację (mam wrażenie, iż J. Vaculík), stwierdzić należy, że można było napisać to samo odmiennymi słowami. Zaznaczyć też należy omyłki drukarskie w przypisach oraz w wykazie źródeł i literatury.

J. T.

Zapiski opracowali: Stefan Ciara (S. C.), Hieronim Grala (H. G.), Bartłomiej Kaczorowski (B. K.), Rafał Karpiński (R. K.), Łukasz Kądziera (Ł. K.), Michał Kopczyński (M. K.), Henryk Samsonowicz (H. S.), Andrzej Szwarc (A. S.), Jerzy Tomaszewski (J. T.), Joachim Zdrenka (J. Z.).